

Oksana Mont
Professor, Lunds universitet

Hedda Roberts
Researcher, Hot or Cool
Institute

Carl Dalhammar
Professor, Lunds universitet

Produktförstöring: hur är det möjligt och hur kan det undvikas?

Varje år kasseras miljontals fullt fungerande varor innan de når konsumenterna, trots att samhället befinner sig mitt i en kombinerad klimat- och resurskris. I ny forskning kartlägger forskare varför produktförstöring sker, vilka affärsstrategier och regleringar som möjliggör detta, och hur olika aktörer kan bidra till att bryta mönstret.

Varför förstörs fullt fungerande produkter?

Produktförstöring innebär att nya, fullt fungerande konsumentprodukter medvetet kasseras – ofta genom förbränning eller deponi – ofta innan de ens nått slutanvändarna. Denna praxis sker inom flera sektorer, men är särskilt vanlig inom textil och elektronik, där det inte är ovanligt med överskottslager, produkter som snabbt blir omoderna på grund av mode- eller teknikskiften, och en kultur av kundreturer. Resultatet är något som kan betraktas som ett oetiskt resursslöseri där produkter som krävt material, energi och arbetskraft förstörs utan att ha fyllt någon funktion. Förutom de miljömässiga konsekvenserna finns det också en social dimension, där överflöd och kassering av helt nya produkter står i kontrast till ojämlikt fördelade konsumtionsmöjligheter.

Texten finns också publicerad som en del av rapporten: [Konsumtionens gränser. Resultat från forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption 2018–2025.](#)

Vår studie visar att tre huvudsakliga faktorer på systemnivå genererar stora mängder osålda eller returnerade produkter. För det första bygger många affärsmodeller på en made-to-stock-logik, där billiga varor produceras i stora volymer för att alltid finnas tillgängliga i lager. Sådana överskottslager, det vill säga att vissa produkter aldrig lämnar lagret, ses som en förväntad och accepterad konsekvens. För det andra präglas produktdesignen ofta av låg kvalitet och kort livslängd. Produkter slits snabbt ut, blir omoderna eller motsvarar inte konsumenternas förväntningar, vilket ökar returvolymerna. För det tredje bidrar konsumentbeteenden till produktförstöring, något som bland annat drivs av e-handelns generösa returvillkor. Dessa har skapat en norm där det är vanligt att beställa hem flera varor med avsikten att returnera en del av dem. Denna returvänliga ohållbara köpkultur har bidragit till ökande avfallsmängder.

Flera länder har infört initiativ för att stävja produktförstöringen!

Orsaker bakom ökande kundreturer och kasserade produkter

Varför ökar antalet kundreturer?	Varför ökar mängden kasserade produkter?
Fast fashion och ultra-fast-fashion	Varumärkesintegritet
Hemleveranser	Varumärkesvärde
Generösa returpolicyer	Överskottslager som affärsmodell
Onlineköp gör det svårt att bedöma produkters passform	Alternativen är ekonomiskt olönsamma
Billiga produkter	Dyrt att bedöma möjligheten till återförsäljning
Låg produktkvalitet och kort produktlivslängd	Dyrt att reparera
Ökad kundkänslighet för kvalitet och passform	Brist på kunskap eller verktyg för reparation

Företag och konsumenter verkar inom samhällsstrukturer där lönsamhet, tillgänglighet och snabbhet premieras. För att minska produktförstöring behöver vi förändra affärsmodeller och normer – inte bara hantera konsekvenserna av destruktiva affärspraktiker, utan förhindra att de uppstår från början.

Ekonomiska och strategiska drivkrafter

Varför är det då så att många returnerade eller osålda produkter som är fullt funktionella kasseras i stället för att användas? Ett av de främsta skälen är ekonomiskt: det kostar mer att inspektera, eventuellt reparera och återförpacka en vara än att kassera den, särskilt när det gäller varor med lågt försäljningsvärde. Det finns sällan en ekonomisk vinst i att åter sälja en produkt som redan genererat en kostnad genom returhantering. Ett annat skäl är varumärkesstrategier. Många företag vill inte se sina produkter sålda med rabatt eller donerade av rädsla för att det ska urholka varumärkets exklusivitet. Det gäller särskilt lyxvaror, men även fast fashion-aktörer ser en risk för att kunder väntar in kampanjer om det finns förväntan på framtida nedsatta priser.

Vägar mot minskad produktförstöring

Flera länder har infört initiativ för att stävja produktförstöringen. Frankrike har infört ett förbud mot att kassera osålda varor, men tillåter återvinning som alternativ till återbruk. Tyskland har infört rapporteringskrav och en skyldighet att hantera produkter ansvarsfullt. Belgien erbjuder skattefördelar för donationer. Dessa exempel är viktiga men otillräckliga, och vår forskning visar att en bredare och mer effektiv policy-mix krävs. Ekonomiska styrmedel kan innefatta skatt på produktreturer och osålda lagervaror, vilket avsevärt skulle öka kostnaderna för överskottsvaror och sätta press på producenterna att bättre anpassa produktionen till efterfrågan. Detta skulle i sin tur tvinga återförsäljare att ompröva sina varuportföljer och analysera vilka produkter som regelbundet leder till stora volymer osäljbara varor eller kundreturer – och kanske fatta beslut att ta bort dessa ur sitt sortiment. Nya lagar och andra styrmedel kan också ställa krav på högre produktkvalitet, garantier, och på inrättandet av återtagssystem. Informationsåtgärder kan omfatta produktmärkning för reparerbarhet och miljöpåverkan. Det behövs även investeringar i återbrukssektorn – både i fysisk infrastruktur och i digital teknik.

För att minska
produktför-
störing krävs
förändringar på
systemnivå!

Företag kan också agera genom att minska överskottsproduktion, förbättra sin produktinformation och införa made-to-order-modeller i de fall där det är möjligt. De kan också samarbeta med återbruksaktörer och arbeta systematiskt med data för att identifiera produkter som återkommande returneras. Konsumenter kan bidra genom att handla mer medvetet, undvika onödiga returer och efterfråga produkter som håller längre och kan repareras. Men det är viktigt att inse att både företag och konsumenter verkar inom samhällsstrukturer där lönsamhet, tillgänglighet och snabbhet premieras - för att minska produktförstöring krävs därför förändringar på systemnivå. Det är avgörande att politiken utformas för att förändra affärsmodeller och normer – inte bara för att hantera konsekvenserna av destruktiva affärspraktiker, utan för att förhindra att de uppstår från början.

Fördjupning – eller ställ frågor via www.greenchat.se

- Forskare: [Räkna med att dina klädreturer slängs](#). Dagens Nyheter (230112)
- Roberts, H., Milios, L., Mont, O., & Dalhammar, C. (2023). [Product destruction: Exploring unsustainable production-consumption systems and appropriate policy responses](#). Sustainable Production and Consumption
- Se webinarium: [Så mycket produkter förstör vi](#). Oksana Mont

Denna forskning är finansierad inom ramen för
forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption.

Se vidare här: www.sustainableconsumption.se

Referens till denna text

Mont, O. (2025). *Produktförstöring: hur är det möjligt och hur kan det undvikas?* I Finnveden, G., Larsson, J., Ekdahl, M., Järbel, J. (redaktörer) (2025). *Konsumtionens gränser. Resultat från forskningsprogrammet Mistra Sustainable Consumption 2018–2025*. Mistra Sustainable Consumption – rapport 2:5. Stockholm: Kungliga Tekniska högskolan

